

Onderwerp Beantwoording aanvullende vragen in het onderzoek naar handelswijze gemeente Haarlem t.a.v. Joods erfgoed		
Nummer	2022/834810	Datum college 14 juni 2022
Portefeuillehouder	Wienen, J.	
Programma/beleidsveld	6.2 Gemeentelijk bestuur	
Afdeling	BC	
Auteur	K.W.E. Maes	
Telefoonnummer	023-5113121	
Email	kmaes@haarlem.nl	
Bestemd voor:	Het college stuurt deze raadsinformatiebrief ter kennisname naar de commissie Bestuur. Behoort bij onderwerp Onderzoek naar handelswijze gemeente Haarlem t.a.v. Joods erfgoed (2021/656850) in commissievergadering van 10 februari 2022.	
Bijlagen	Memo reactie NHA op vervolgvragen na onderzoeksverslag 'Roof en eerherstel in Haarlem'	
<p>De gemeente Haarlem heeft onderzoek laten uitvoeren naar het gemeentelijk handelen tijdens en na de Tweede Wereldoorlog jegens joodse oorlogsslachtoffers. Dit onderzoek had met name betrekking op de roof van Joodse bezittingen en naheffingen wegens achterstalligheid van erfpachtcanon en/of gemeentelijke belasting. Het onderzoek, 'Roof en Rechtsherstel in Haarlem', is op 25 januari gedeeld met de raad. In de begeleidende RIB (2021/656850) is benoemd dat er nog nader gekeken zou worden naar punten die in de bespreking van het rapport met betrokkenen werden aangedragen. De gemeente heeft het Noord-Hollands Archief (NHA) gevraagd dit te doen.</p> <p>Zij hebben een drietal vragen onderzocht, te weten:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Zijn er door gemeente Haarlem rekeningen/declaraties gestuurd naar BZK voor het instellen van anti-Joodse maatregelen tijdens de Tweede Wereldoorlog?2. Zijn er gegevens over gevorderd Joods vastgoed waarbij de gelden die daartegenover stonden niet ten goede kwamen aan de Joodse eigenaren maar naar een vermogensbeheerder?3. Is er directe informatie over de rol van de gemeente bij de huisvestingsvergunningen na de Tweede Wereldoorlog (bij de terugkomst van Joden), waarbij de gemeente bijvoorbeeld Joodse huiseigenaren geen toegang gaf tot hun eigen panden? <p>Het blijkt niet mogelijk om hier eenduidige uitspraken over te doen op basis van deze eerste verkenning van de aanwezige documenten. Het NHA geeft aan dat voor de beantwoording van deze vragen een nieuw separaat onderzoek opgestart moet worden. De bronnen zijn omvangrijk en het is op voorhand niet altijd duidelijk waar de relevante informatie zich kan bevinden, als deze er al is. Het is daarnaast op voorhand niet duidelijk of een dergelijk vervolgonderzoek wel zal leiden tot concrete uitkomsten. U vindt de opbrengsten</p>		

van deze eerste verkenning in de bijlage bij deze RIB. De resultaten zijn van 1 april, de vertraging in het delen zit in het onderzoeken van een mogelijk vervolg op deze verkenning.

Het NHA heeft de opdracht voor een vergelijkbaar onderzoek als 'Roof en Rechtsherstel in Haarlem' gegeven aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Een team van op dit thema ervaren historici gaat het onderzoek in de archieven uitvoeren na de zomer, in de periode september tot en met november. Hierbij wordt gekeken naar het handelen van de overige bij het NHA aangesloten gemeenten. Het college is voornemens om, nadat dit onderzoek is opgeleverd, met betrokken partijen te kijken of er ook een mogelijkheid- en wens is om gezamenlijk naar de nu nog onvoldoende beantwoorde vragen hierboven te kijken. Door dit gezamenlijk te doen krijgt een eventueel vervolgonderzoek meer stevigheid en daarmee kans van slagen. U wordt hierover te zijner tijd nader geïnformeerd.

Het college van burgemeester en wethouders,

de secretaris,

de burgemeester,

Aan De gemeenteraad van Haarlem
Datum 8 juni 2022
Onderwerp Reactie NHA op vervolgvragen na onderzoeksverslag 'Roof en eerherstel in Haarlem'

Betreft: reactie NHA op vervolgvragen na onderzoeksverslag 'Roof en eerherstel in Haarlem'

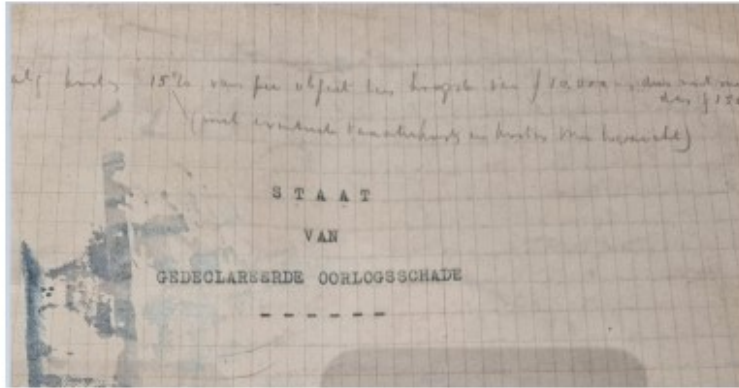
In antwoord op de drie vragen volgen hieronder de antwoorden vanuit het Noord-Hollands Archief.

Algemeen

Een goed antwoord op de vragen vraagt echt een vervolgonderzoek. In de afgelopen periode en met beperkte tijd hebben medewerkers van het Noord-Hollands Archief gezocht maar geen sluitend antwoord kunnen vinden. Voor een betrouwbaar antwoord op de vragen moeten de beschikbare bronnen nauwkeurig en uitgebreider dan nu mogelijk was worden doorgenomen. Dat is tijdsintensief en is een vervolgonderzoek op zich. Een aantal van de beschikbare bronnen, zoals het Kadaster, is erg omvangrijk. Het is niet direct duidelijk waar in zo'n bron bruikbare informatie zou kunnen bevinden. Het Kadaster bijvoorbeeld geeft geen overzicht van alle Joodse eigenaren, maar bij de vermelding van Joodse vastgoedeigenaren staat wel een stempel en notitie. Overigens bestaat ook na nauwkeurig onderzoek de kans dat deze vervolgvragen niet beantwoord kunnen worden, omdat de nog beschikbare bronnen daar geen antwoord op bieden. Hieronder staat per vervolgvraag wat we daar tot nu toe in hebben kunnen vinden.

1. Zijn er door gemeente Haarlem rekeningen/declaraties gestuurd naar BZK voor het instellen van anti-Joodse maatregelen tijdens de Tweede Wereldoorlog?

In het archief van het gemeentebestuur Haarlem zijn niet directe aanwijzingen voor declaraties gericht aan BZK aangetroffen voor het instellen van anti-Joodse maatregelen tijdens de oorlog. Wel zijn er aanwijzingen voor gedeclareerde kosten die voor een definitief antwoord verder onderzoek vragen. Zo bevat het cahier 'Toegang op de afwikkeling van rijksvergoeding van oorlogsschade en tijdens de oorlog door de gemeente gemaakte onkosten met betrekking tot diverse objecten, tevens bevattende een staat van gedeclareerde oorlogsschade' (Archief Gemeentebestuur Haarlem, inv.nr. 14025) aanwijzingen. Het cahier met een overzicht van allerlei schade en door de gemeente gemaakte onkosten vermeldt de na de oorlog te declareren kosten voor de invoering van anti-Joodse maatregelen. Wat de status was van dit overzicht en of er meer in het archief te vinden is zou verder onderzocht moeten worden. Ook in inv. 14026, de 'Index op de afwikkeling van vergoeding van oorlogsschade', staan verwijzingen naar een kaart 'Joodse burgers' met verwijsnummer. Het verwijsnummer staat voor 'Kosten van maatregelen tegen Joodse burgers'. Bij een eventueel vervolgonderzoek zou precies gekeken kunnen worden naar de betekenis van deze verwijzingen en naar welk gemeentelijk handelen deze vermeldingen verwijzen.

• verwijderen muren achter Stadhuus	124	✓	3.223,07
✓ Britse slaggen halfstok op 16 April 1943	191	✓	64,35
✓ Kosten van Caterstrophaal gebouwen in de Hulp aan Rotterdam van bombardement	?	✓	263,57
Aanschaffing 40 nieuwe banken	195	✓	717,31
✓ Inzamelen Joodse inboedels	91	✓	3509,-
✓ Bewilgving beschouwingregistratie	187	✓	9003,34
✓ Maken beschouwingplaatsen voor burgerbeschouwing	84	✓	1.448,92
Kosten van overblijfselen van in Duitsland tewerkgesteld personeel	105	✓	2.714,21
Intacitieve schade	192	✓	250,-

• 1. Calandweg, Zijlweg eise, beschouwing tankmuren	174	✓	
181 ✓ Krommestraat - 2 Kromm - h.o.b. opslagplaats	67	✓	
182 • Krommestraat - 2 Kromm - evaentia beschouwing	184	✓	
183 ✓ Waarderveen 18 - woonhuis	70	✓	
21 ✓ Westervlaet en Ambachtstraat - speelterrain (bouw 34/65)	116	✓	
22 ✓ Westholch 6 - hulpsecretarie - reparatie gebouwen	57	✓	
24 • Wilhelminastraat 43a - kosten Joodse school	177	✓	
27 ✓ Zijlweg en Wilhelminaboulevard - opruimen tankmuren	1	✓	
• Zijlweg 123 - ingebruikneming van Joodse school		✓	
• Zijlweg nos 226 en 228, hoort schade - houttraant - slopen percelen		✓	
✓ Zijlweg 342, 279 en 300, schade deuren		✓	

Afbeelding 1. Cahier uit inv.nr. 14025, met vermeldingen 'inzamelen Joodse inboedels', 'Wilhelminastraat 43a - kosten Joodse school', 'Zijlweg 123 - ingebruikneming van Joodse school'.

2. Zijn er gegevens over gevorderd Joods vastgoed waarbij de gelden die daartegenover stonden niet ten goede kwamen aan de Joodse eigenaren maar naar een vermogensbeheerder? Waarbij de vraag eigenlijk specifiek is of de gemeente dit faciliteerde ofwel profijt van had.

Ook bij de beantwoording van deze vraag past eerder een apart vervolgonderzoek, vanuit context. Maili Blauw heeft in haar rapport de vorderingen kort behandeld. De vorderingen waren tijdens en direct na de bezetting én na de oorlog niet specifiek op Joodse eigenaren gericht. In de eerste jaren waren ook de vorderingen vanuit de bezetter generiek vanwege huisvesting van militairen. De gemeente was een schakel tussen de bezetter en de huiseigenaar. Stel dat de uitkering van de gevorderde percelen overgemaakt werd op de rekening van een vermogensbeheerder, dan nog is het de vraag of de gemeente Haarlem hiervan geprofiteerd heeft. Dan zou de gemeente zelf als Verwalter (Verwalter = door het Duitse Militair Bestuur aangestelde beheerder en liquidator van vijandelijke en joodse bedrijven, eigendommen en vermogens) aangesteld moeten zijn of er zou een connectie tussen de gemeente en de Verwalter moeten zijn. Inv.nr. 14024 van toegang 2295 (Gemeentebestuur Haarlem) heet 'Kaartenbak betreffende de uitkering van huurwaarde van gevorderde percelen en schadeloosstelling voor in gebruik genomen onroerende goederen'. De afbeelding hieronder is een voorbeeld van zo'n kaart. Op de kaarten staat niet expliciet of de eigenaar Joods was. We hebben voor dit voorbeeld gekeken naar een Joodse naam: Cohen. Zo kwamen we uit bij de N.V. Margarinefabriek Cohen & Van der Laan.

Het zou kunnen dat..

- A. in bovenstaand voorbeeld 'Lever Brothers' de Verwalter van deze N.V. was.;
- B. en het zou kunnen dat de vermelding rechtsonder betekent, dat de uitkering voor de gevorderde percelen op de rekening van Lever Brothers overgemaakt werd.
- C. Uit dit voorbeeld blijkt niet duidelijk dat de gemeente hiervan profijt had; wel was de gemeente de schakel bij de uitkering van de gevorderde percelen.

3. Is er directe informatie over de rol van de gemeente bij de huisvestingsvergunningen na de Tweede Wereldoorlog (bij de terugkomst van Joden), waarbij de gemeente bijvoorbeeld Joodse huiseigenaren geen toegang gaf tot hun eigen panden?

Het is mogelijk, de gemeente had een grote rol bij de toewijzing van woningen tijdens en na de oorlog. Optie vervolgonderzoek Om hier zorgvuldig antwoord op te geven is verder onderzoek nodig, daarbij ook publicaties, getuigenverslagen en interviews meenemend. Er is bijvoorbeeld een interview in het Visual History Archive van de USC Shoah Foundation Institute waarin een Joodse overlevende vertelt dat hij bij terugkeer in Haarlem bewoners aantrof in zijn ouderlijk huis. Die kreeg hij er met weinig moeite uit, maar daarna kreeg hij wel een conflict met de gemeente. In de correspondentie van het archief van de Nederlands Israëlitische Gemeente te Haarlem (toegang 3417, nr 565, 1946-1947) gaat het in een enkel geval over het verplicht opnemen van inwonenden door een Joodse huiseigenaar. De correspondentie is niet uitputtend doorgenomen.

Bezettingsschade
 Uitkering huurwaarde van gevorderde percelen

Registratienummer en -letter: B S 12004

Voor schadeloosstelling ingevolge Ver. 144/1940: zie dossier St. 140 dd.

Naam: N.W. Margarinefabr. N/A
Echere & van der Raam Adres: Postbus 205 Rotterdam

Omschrijving van het perceel: Waarderpolder
fabriekcomplex in den

Bedrag der schadeloosstelling door het Hoofd der afdeling Bezettingsschade bij den Algemeen Gemachtigde voor de oorlogs- en defensieschaden blijktens brief dd. 3 Mei 1943 bepaald op f 130 = per maand. Vergoeding over vorige maanden, ad 3176 = rechtstreeks verrekend. Uitkering door de gemeente geschiedt met ingang van April 1943.

Tijdvak waarover de uitbetaling loopt	Bedrag	Gedeclareerd dd.	Tijdvak waarover de uitbetaling loopt	Bedrag	Gedeclareerd dd.	Tijdvak waarover de uitbetaling loopt	Bedrag	Gedeclareerd dd.
Apr./Mei 1943	276 =	Mei 1943						
Juni 1943	130 =	414 =						
Juli 1943	130 =							
Aug. 1943	130 =							
Sept. 1943	130 =							
Oct. 1943	130 =							
Nov. 1943	130 =							
Dec. 1943	130 =							
Jan. 1944	130 =							
Febr. 1944	130 =							
Maart 1944	130 =							
	414 =							

*1 April 1944
 Verzorging gemeentelijk*

Giro 130202 4n van Hever Brothers & Uni hever N.W. Rotterdam. Tekening ten gunste van ...

N. B. 20282

Afbeelding 3: voorbeeld van kaart uit inv.nr. 14024 betr. uitkering huurwaarde van gevorderde percelen

Addendum Kadaster als bron, oral history en publicaties

Niet al het joods vastgoed was vastgelegd in de Verkaufsbucher, zoals ook Maili Blauw in haar rapport vermeldt (Landelijk werden zo'n 20.000 percelen in beheer genomen. Bijna 8.000 daarvan stonden in de Verkaufsbucher). Een compleet beeld van Joods vastgoedbezit tijdens de oorlogsperiode kunnen de kadastrale registers geven. Joodse eigenaars zijn doorgaans te herkennen aan een stempel met informatie over de inbeheername door de Niederländische Grundstücksverwaltung (NGV).

Mike Hos noemt in zijn masterscriptie en artikel een aantal voorbeelden van mensen die na de oorlog een conflict hadden met de gemeente over hun woning.1 Mevrouw Barends moest daklozen opnemen, raakte zwaar overspannen en werd naar een rustoord gestuurd. Dit blijkt ook uit correspondentie van de Nederlands Israëlitische Gemeente te Haarlem. (Toegang 3417, inventaris 565.) Jacob Davids kreeg problemen met de gemeente nadat hij de nieuwe bewoners van zijn

ouderlijk huis de deur uit gezet had. Dit blijkt uit interviews van het Visual History Archive. USC Shoah Foundation Institute.

N A A M.	VOORNAMEN.	BEROEP.	WOONPLAATS.
<i>de Vries</i>	<i>Parend Jaak</i>	<i>koopman in freud</i>	<i>Haarlem</i>
<i>id</i>	<i>Naatje byg. Naatje Kroese</i>	<i>-</i>	<i>id</i>
Behoort(en) tot het Joodsch Grondbezit (Verord. 154/41.) In beheer genomen door de Nederlandsche Administratie van Onroerende Goederen (Niederländische Grundstücksverwaltung) Den Haag, Juliana weg Stolberglaan 10. Mededeeling dd. <i>17-7-42</i> Aktenzeichen G. n ^o . <i>1981-1-2.3-</i>			

Voorbeeld van een NGV-stempel op de kadastrale legger van Naatje Kroese, die genoemd wordt op pagina 16 van Maili Blauw 'Roof en rechtsherstel in Haarlem'.